

BEFRIElsen

- OG DET, DER FULGTE

SOGNEGÅRDEN, RØNDE, 5. MAJ 2015

For 70 år og en dag siden, lød frihedsbudskabet. Jeg var selv tre år gammel og husker af gode grunde intet om det.

Til gengæld har jeg talt med rigtig mange, der har fortalt mig om det. Det, der går igen i de mange beretninger, er selvfølgelig den overstrømmende glæde og lettelse, der gik gennem folk, da de blev klar over, at krigen var slut, og de fem onde år var til ende. Og næsten alle husker, hvordan mørklægningsgardinerne blev flået ned og folk ville have LYS, Lys og atter lys alle vegne. Derfor markerer vi stadigvæk befrielsen ved at stille lys i vinduerne.

Folk strømmede ud på gaderne og næsten faldt hinanden om halsen, og der opstod spontane fester, her i Rønne både i private hjem og på vandrerhjemmet, der dengang var ejet af borgerforeningen. Flere husker synet af Dannebrog på vandrerhjemmets flagstang, hvor det ikke var set i lang tid, fordi vandrerhjemmet havde været okkuperet af tyskerne. Alene det syn var bevægende.

En af dem, der har fortalt om sin oplevelse af befrielsen, er bagerens datter i Rønne ("Dytte"). Hun fortalte i 1985, altså 40 år efter befrielsen, sådan her:

(citater: "Folk og Liv på Rønneegnen", bind 7, side 111 øverst)

-

Der er gået 70 år. Men vi lever endnu i allerhøjeste grad i befrielsens eftervirkninger. Det er disse eftervirkninger, jeg godt vil sige et par ord om. Men der er mange, så jeg har måttet vælge et par temaer ud:

Først: vores forhold til **befrielse**, englænderne og amerikanerne.

Og derefter: vores forhold til **taberne**, tyskerne.

-

Først englænderne og amerikanerne.

Det diskuteres jo tit, om man kan lære af historien. Sejrherrenes behandling af taberne efter krigen er et eksempel på, at man havde lært af historien. For der var jo ingen tvivl om, at sejrherrenes behandling af Tyskland efter Første Verdenskrig med store reelt ubetalelige krigsskadeserstatninger og udelukkelse af Tyskland fra alt internationalt samarbejde, havde været med til at skabe den grobund af arbejdsløshed og håbløshed, som bragte Hitler og nazismen til magten. Derfor gjorde man efter anden verdenskrig det modsatte ved at hjælpe Tyskland på fode og optage det i det internationale samarbejde, og ved at hjælpe det udmarvede Europa på fode igen.

Man kan roligt sige, at det har vist sig at være en del klogere end det, der skete efter Første Verdenskrig.

Et par år efter befrielsen begyndte amerikansk kapital at strømme til Danmark, i form af Marshallhjælpen. Over en fireårig periode modtog Danmark 1,7 mia. kr. i Marshallhjælp, hvoraf de fire femtedele blev givet som gave, resten som lån. Dengang et overvældende stort beløb, man var slet ikke vant til at regne i milliarder.

For de penge blev der købt tusinder af små, grå og fleksible **Ferguson-traktorer**, som i den følgende tid betød mekanisering og rationalisering af landbruget, incl. de helt små brug, for hvem den lille Ferguson var et lille mirakel. Og der blev købt **maskiner og teknologi**, der i løbet af de følgende 15 år ændrede Danmark fra først og fremmest et landbrugsland til et land, hvor industrien gradvist kom til at være vores vigtigste erhverv. Allerede i 1960 var industrieksporten større end landbrugseksporten.

Det betød også penge til opbygningen af vores **velfærdssamfund**. Statens skatteindtægter steg jo automatisk fra år til år, så det lod sig gøre at kanalisere pengene over i opbygningen af det velfærdssamfund, vi alle er så glade for i dag.

-

Med nutidens sprogbrug kunne man sige, at Marshallhjælpen forhindrede radikaliserings i det krigshærgede Vesteuropa. At bekæmpe fattigdom og nød viste sig at være det bedste middel mod ekstreme bevægelser.

Det kan vi jo så lige tænke lidt over i dagens Danmark.

Men hvis man havde forestillet sig en verden uden konflikter efter Anden Verdenskrig, blev man hurtigt klogere.

Allerede i løbet af de første to efterkrigsår blev det tydeligt, at verden var på vej ind i en kold krig mellem Øst og Vest. Modtagelsen af Marshallhjælpen betød reelt, at Danmark allerede dermed valgte Vest.

Og hvis nogen skulle have været i tvivl, så betød tilknytningen til NATO i 1949 klar besked om, at vi var fast forankret i den vestlige lejr.

Men - her hvor vi fejrer 70-årsdagen for befrielsen er der grund til at minde hinanden om, at det ikke var en selvfølge, at det skulle gå sådan.

For det første var det ikke en selvfølge, at tyskerne ville overgive sig. Danmark kunne være blevet en slagmark.

For det andet var det ikke en selvfølge, at det blev englænderne, der befriede os. Der forelå ikke nogen forhåndsftale mellem de allierede, altså Sovjetunionen og USA-England, om, hvem der skulle befri Danmark. I Jalta havde Stalin affejet diskussionen om Danmark med, at det var et mindre spørgsmål, som man kunne se på senere. Det betød i praksis, at krigens udvikling ville komme til at afgøre det. Med andre ord: hvem nåede først frem til Lübeck og dermed vejen op mod Danmark?

Der er i dag i arkiverne fundet mange tegn på, at Sovjetunionen håbede på at komme først til Danmark og var klar til at indrullere Danmark i den sovjetiske indflydelsessfære. Men vi ved også i dag, at Churchill, den gamle ræv, for længst var begyndt at spekulere på, hvordan man skulle holde den sovjetiske indflydelse tilbage. Og Churchill var meget opmærksom på, at russerne rykkede så hurtigt frem gennem Tyskland, at de kunne nå frem til Lübeck før vestmagterne. Det var derfor Churchill, der gav Montgomery ordre til at rykke hurtigt frem mod Lübeck og dermed sikre, at Danmark blev befriet af vestmagterne.

Et pudsigt træk er det, at tyskerne selv arbejdede på at få vestmagterne til at rykke så langt mod øst som muligt og befri Lübeck. Folk helt oppe i toppen af den tyske militære ledelse lod underhånden englænderne vide, hvor de lettest kom over Elben. Det var ved Lauenborg lige syd for Lübeck, lød det gode råd. Om det var fordi de fulgte det tyske råd, ved vi ikke, men faktisk gik englænderne over Elben netop ved Lauenborg.

Så vi **blev** befriet af englænderne. Men som bekendt endte det med, at russerne stod så tæt på Lübecks baghave. Det var tæt på.

Og så kom russerne jo faktisk først til en del af Danmark, nemlig Bornholm. Da den tyske kommandant krævede at få lov til at overgive sig til englænderne og altså ikke ville overgive sig til russerne, endte det med at Rønne og Neksø blev bombet af russiske fly i de selv samme dage, som vi fejrede befrielsen i det øvrige Danmark.

Bornholm blev derefter besat af sovjetiske tropper, og de danske politikere bevægede sig i de følgende måneder på listesko omkring problemet, fordi de reelt var nervøse for, at russerne ville blive stående der. Det endte dog med, at de trak sig tilbage året efter, og både bornholmerne og det øvrige Danmark kunne drage et lettelsens suk.

Men ikke noget at sige til, at bornholmerne følte sig noget overset, når de så, hvordan det øvrige Danmark festede tilsyneladende uden at tænke på situationen på solskinsøen. Gradvist begyndte den dårlige samvittighed dog at gøre sig gældende i det øvrige Danmark, og der blev foranstaltet indsamlinger til fordel for bornholmerne. Det skete også på Hotel Rønne, og med et flot resultat. Også dengang kendte man opskriften at kombinere en indsamling med en god fest.

Måske illustrerer Bornholms situation, hvad der kunne være sket, hvis russerne var kommet først til Danmark. Måske ville de sovjetiske tropper have trukket sig tilbage igen, men først efter at have fået garantier for, at Danmark udenrigspolitisk var en del af den sovjetiske indflydelsessfære.

Et slags "finlandiseret" Danmark. Og i hvert fald uden den Marshallhjælp, der nu hjalp os til forholdsvis hurtigt at få hjulene i gang igen efter krigen.

Sovjetunionen havde helt klart ved flere lejligheder forud for befrielsen nægtet at anerkende Danmark som allieret. Man henviste til samarbejdspolitikken og regnede Danmark for en af det besejrede Tysklands støtter.

Men vi **blev** altså en del af den vestlige verden. Takket være modstandsbevægelsen anerkendte Vestmagterne Danmark som allieret. Vi blev optaget i FN og vi modtog Marshallhjælp.

Med de amerikanske penge fulgte amerikansk indflydelse. Amerikanske varer og film og musik og sprog og tænkemåde strømmede ind over Danmark.

Alt amerikansk vakte begejstring. På godt og ondt. Tyggegummi, Coca-cola, Mac Donalds, selvbetjeningsbutikker, Hollywood-film, Anders And, jazzmusik, Louis Armstrong, James Dean, Elvis Presley, Marlon Brando, Marilyn Monroe... og i 60'erne kom der Beatles og Rolling Stones fra England.

Jamen, kan vi overhovedet forestille os, hvordan vores verden havde set ud uden det engelsk-amerikanske "kosttilskud"?

Det er lige ved, at vi er begyndt at tale amerikansk. Vi fik teen-agere, og vi spiser hot dogs, selv om de er pæredanske. Mit 6-årige barnebarn fortæller mig, hvad hun synes er "nice" og hvad hun synes er "cool".

Under Vietnamkrigen tog den ukritiske begejstring for USA måske lidt af, men den amerikanske indflydelse, sprogligt, kulturelt og mentalt, er i globaliseringens og computernes tidsalder blot blevet endnu større.

Men vi valgte selv. Vi var og er et frit land. Takket være dem, vi mindes i dag, som gav deres liv for at vi kan leve i frihed.

-

Det var befrierne. Men hvad så med **taberne**, hvordan opfattede og behandlede vi dem efter befrielsen?

Hånd i hånd med begejstringen for alt engelsk-amerikansk gik efter befrielsen – ikke overraskende - en tilsvarende modvilje mod alt tysk.

Det begyndte under tyskernes tilbagetog fra Danmark i dagene efter besættelsen. En Rønde-borger, der dengang var 20 år gammel, har fortalt:

(citater: "Folk og Liv på Røndeegnen", bind 7, side 112)

-

I forhold til, at Tyskland er vores nærmeste nabo og den eneste nabo, vi er landfaste med, har tysk sprog og kultur spillet en påfaldende lille rolle i Danmark lige siden 1864. Engelsk-undervisningen blev styrket i alle uddannelser, i gymnasiet lærte man oven i købet mere fransk end tysk, og et par år efter besættelsen blev der vedtaget en retskrivningsreform, der afskaffede skikken med at skrive navneord med stort. Begrundelsen var alene, at sådan gjorde man i Tyskland, men ikke i Norden og England-USA, og det var der, vi burde være, altså også hvad angår retskrivning.

Og lige som man sprang over det tyske for i stedet at dyrke det franske, sådan sprang man også over Tyskland, når man skulle holde ferie. Hurtigst muligt igennem det mørke og triste Tyskland og ned til solen i Frankrig, Italien og Spanien.

Der var dog også dem, der advarede mod at sætte lighedstegn mellem tysk og nazisme. Men det var svært lige efter besættelsen. Et afgørende skridt var nok

Vesttysklands optagelse i NATO og den samtidige regulering af mindretallenes rettigheder i Sønderjylland og Sydslesvig i 1954.

Men helt afgørende blev selvfølgelig Danmarks indtræden i EU, eller EF som det hed dengang. Siden da er situationen omkring den dansk-tyske grænse blevet mere og mere afslappet, og i dag kører vi over grænsen med samme lethed, som vi passerer skiltet mellem Norddjurs og Syddjurs kommune. Afspændingen har selvfølgelig skabt masser af samarbejde på tværs af grænsen, og vi nærmer os måske en situation, hvor dansk og tysk kan berige hinanden på samme måde som det var tilfældet, da Slesvig og Holsten var en del af det danske rige. I Sydslesvig vælger tyske forældre danske skoler til deres børn. Ingen kan i dag forestille sig, at den værste trussel mod Danmarks eksistens skulle komme fra Tyskland.

Alligevel er det vel værd at minde om, at EU blev dannet for at sikre freden i Europa, og på mange måder er en logisk fortsættelse af tankegangen bag Marshallhjælpen. Men hvad vi måske ikke altid husker, er at en væsentlig del af mekanismen i EU for at sikre freden også var og er at have **kontrol og indsigt med Tyskland**. Det er derfor blevet næsten en **naturlov**, at hvis Tyskland styrkes, så kræver EU-landene, og især den gamle arvefjende Frankrig, at så skal det europæiske samarbejde og dermed kontrollen med Tyskland også styrkes. Vi så det, da Tyskland kom økonomisk på fode i 1960'erne og 70'erne, og helt tydeligt så vi det, da de to tysklunde blev genforenet efter murens fald. Svaret kom prompte fra Frankrig, at hvis Frankrig skulle acceptere genforeningen, så skulle integrationen i EU, underforstået: kontrollen med Tyskland, også styrkes. Resultatet blev som bekendt euroen. Tyskland måtte så at sige opgive deres stærke D-mark og dele den med os andre.

Med andre ord: **frygten for det stærke Tyskland i Europas hjerte er der stadigvæk**. Men det gør selvfølgelig en stor forskel, at Tyskland selv har foretaget et imponerende opgør med sin fortid, og selv har bekendt sig til den europæiske integration, som en slags afbigt for fortidens synder og for at komme ud af skammekrogen og få lov til at blive en normal europæisk nation igen.

Mange af jer har sikkert stået ved ved Brandenburger Tor, lige op til Berlins dyreste og mest fremtrædende plads, og set den store mindeplads for ofrene for Holocaust. Sorte dystre sten, så langt øjet rækker. Og under jorden et museum, der bestemt ikke forsøger at skjule, hvad der foregik under det nazistiske styre. Det gør et voldsomt indtryk, og ikke alene på grund af de uhyrlige forbrydelser under Holocaust, men også på grund af det betingelsesløse tyske opgør med fortiden.

Det store tyske indtag af flygtninge skal sikkert også ses som et opgør med fortiden, Tyskland ønsker ikke en gang til at blive forbundet med racisme og etnisk forfølgelse.

Den generation, der præger Tyskland i dag, er nok på baggrund af krigens rædsler, den mest fredselskende i Europa, fast besluttet på, at det vi oplevede forud for maj 1945 aldrig må gentage sig. Og det **har** gjort indtryk. De antityske stemninger i Danmark **er** ved at forsvinde, meningsmålinger viser det, og vi kan vel også selv fornemme det. Efterhånden kan vi godt høre ordet Tyskland uden straks at forbinde det med nazisme og Hitler.

-

Alligevel kan Tyskland stadigvæk på grund af sin fortid ikke opføre sig som en normal stormagt. Tyskland er på en måde verdens største småstat, på trods af den økonomiske styrke.

Og Tyskland skal ikke røre meget på sig, før nazikortet trækkes.

Nynazisme i Tyskland vækker foruroligelse over hele Europa.

Hvis Tyskland ikke vil betale den gæld, Grækenland har stiftet, så bliver Angela Merkel tegnet med Hitler-overskæg i Athens gader.

Og hvis en borgmester i Haderslev sætter et tosproget byskilt op, så kalder det også øjeblikkeligt på følelser fra besættelsestiden.

Det er forståeligt, for det var ufattelige forbrydelser, nazisterne foretog i Tysklands navn.

Men vi bør også huske, at den generation, der lever i Tyskland i dag, er lige så optaget som vi af at undgå en gentagelse af krigens rædsler og forbrydelser. Ønsket om at undgå noget lignende i fremtiden, den har vi fælles på begge sider af grænsen.

Men samtidig med at vi, begge parter, rækker hånden over grænsen til godt naboskab, må vi ikke, hverken i Tyskland og Danmark, glemme fortiden. Vi kan ikke forstå vores egen tid uden at kende og vedkende os fortiden, og uden at kende fortiden kan vi ikke skabe den fremtid, vi ønsker. Både i Tyskland og Danmark. Der er med andre ord rigtig god grund til at mindes befrielsen, selv om der nu er gået 70 år siden befrielsesbudskabet lød.

Vilfred Friborg Hansen, Egegården, Rønne, 5. maj 2015